

Жарко ЂУРОВИЋ*

ВОДА КАО ПОЕТСКА РЕФЛЕКСИЈА

Апстракт: У тексту се развија теза да је вода ослободитељ човјекових радости. Као таква видљива је и у поезији Јанка Ђоновића. Вода симболизује покрет, што је важно за разумијевање њене кинетичке силе, која насељава пјесников свијет више од других егзистентних чинилаца. По Ђоновићу вода је свеимена, она пружа човјеку слику пуног задовољства и интимае.

Кључне ријечи: *вода, човјекова радост, њокрећ, свијет пјесника*

Одувијек је литература везана за вјечне мотиве. Из њих црпи неистрошено богатство упитности и чуда, у којима човјек жели да пронађе неку врсту егзистентног ослонаца и сједињености са њима. У те вјечне мотиве спадају *вода* и *земља*, иако се са њима не исцрпљује „инвентар” и других елементарних зависности. Као што је *небо* и *свјетлост* и њима „подређени” феномени природе и дивства.

Литература их, а и други видови духа хијерархизују, тако да два првоназначена, *земља* и *вода*, представљају доминантне феномене у ланцу егзистенције. Они чине свијет, који једино машта може својим шестаром да обухвати. А како литература подастире машти увијек заводљиве упитности, она се због тога и бави њима. Нећемо погријешити ако кажемо да је свијет, овакав какав је, условљен узрочностима неке више силе која кодира све што се у њему зачиње и разгранава. Литература, а посебно поезија, с разлогом тражи у назначеним појавама мотивски уплив и њихово оптиковање. Рекао бих по систему концентричних кругова, без којих се поетска вокација не да замислити.

Ни Јанко Ђоновић није могао да „измакне” мотиву воде као поетске рефлексije. Наметнуо му се у двострукој равни. Прво као декоративни атрибут завичаја и као креталачки феномен који призива машту на скуп-

---

* Академик Жарко Ђуровић, редовни члан ЦАНУ

ни пут у даљину. Машта је сама по себи провокативна. Исказује ћуд вјерног дружења са околишем. Највећма стрмим и каменитим. Таква је рецимо Тара коју поета именује као „вјечну пркосницу”.

Ваљда ништа као вода не коегзистира са простором. Она га понекад и мијења, кад је хиром обузета. Кад је таква – души није блиска и пријемчива. У тренутку заноса подсјећа пјесника на „здигнуту, истањену дјевојачку обрву”. Њен се пркос доима као идиличан мизасцен, иако је дивљег склопа и нарави.

И таквој каква је човјек се прилагођава. Моћ прилагођавања једна је од одлика његовог виталитета. По оном толико пута потврђеном начелу да се свијет једновремено нуди и присваја. Тако је ова ријека у пјесниковом доживљају стекла пуно присвојење: *Шуми у њјеснацима исјод јорских сувина / њод лаким и њрозрачним облацима айрила*.

Не ради се овдје о присвајању амбијента оком колико духом. Он је пресудан да се нешто заволи и пјеснички отјелотвори. Да би се свијет или нека његова константа завољели, мора се претходно упити. Као што то чини Ђуровић у примјеру ове кањонске ријеке: *Над кањоном широко вију се орлови / као разбацане чобанске сѣруке*.

Па ипак, не бих рекао да је поета остварио лакоћу израза у колорисању њеног изгледа и ћуди. Уочљива је унутрашња дисхармонија ријечи и слика. Имам утисак да нијесу довољно лирски сливене и филтриране. Прије бих рекао да су натурализованог изгледа гдје се занемарује осјећај за нијансу.

Ова особина препознатљива је код пјесника из епских средина. Они њежност протјерују из свога бића јер рачунају да њежност не посједује енергију. Заборављају на потребу флуидарања енергије. Тада и шапат, ако је добро лирски обојен, има наглашенији ехо од тзв. *њодјнућој јовора*. Таквим га чини поменути флуид. Ђуровић као да заборавља на исказ те врсте. Треба знати да се подигнутим говором не подиже вриједност пјесме. Он ју је оптеретио општим описом. Без симболичких или асоцијацијских репера.

Вода као својеврсна парадигма нашла је запажено присуство у Ђуровићевој поезији. У питању није само рјечни ток, изворско врело, него и веће водене масе – језеро и море. Што се тиче тематске или неке друге предности или мотивације, пјесник не прави разлике. Пјесме су по томе равноправне, али нијесу у таквом статусу кад се ради о њиховој типности. Пјесме о језеру, мору и морском приобаљу имају баладичну форму, док пјесме о ријекама, *Морачи* и *Тари*, као и о завичајном врелу, садрже химничке црте. Не само кад је ријеч о тоналности, него и одабиру

израза у вокацијској сфери. У пјесмама и једне и друге врсте запажамо опште а не визијске ентитете. Да бих потврдио наведено мишљење, навешћу неколико таквих стихова: *Море је љаво као висине* или *То је најснажнији љас који сам икада чуо* или: *Крај мене, на сјази, оборена лежи / дуква црвојочна и сјаара.*

Код творења стихова ваља мислити на поступно освајање материје, уносећи у њу елементе игривости. Не само кад се ради о мисли, него и о звуку. Визија обједињује њихову правовремену примјену и еквивалентира спонтаност исказног учинка. Ђонових је доста инертан према ономе што се зове игривост стиха. Не само у пјесмама о води. Сличне особине су примјетне и у пјесмама друкчијих тематских кругова. Данак тој инертности према чаролијском идиому у пјесми, плаћали су заредом и други пјесници социјалног усмјерења. Идеолошка дужност на то их је упућивала. Дужност често занемари осјећање за дубинске ствари и њихову кристализацију. Као производ тога пјесма добија плакатно обличје. Реанимација се не изводи на лешу!

Да не будемо грешни према Ђоновиху кад се говори о тим стварима. Пјеснику се не може порећи дар, али се може приговорити експлоатацији тога дара, који није нашао ону тачку пресека која би била сразмјерна његовим могућностима. Рачунао сам да ће у пјесмама о води избјећи замке општости. У њима има импресивних сегмената, али у њима нема, сем у пјесми *Морача*, цјелинске засвођености.

У збирци пјесама *Камена њочивала*, коју је 1954. године објавило „Ново покољење“ из Београда, има више пјесама са мотивом воде: *На Ђурђевића Тари*, *Одљесци у језеру*, *Врело*, *Море*, *Сирена*, *Свети Сјефан* и *Шум мора*. Шта се њима иницира? Једна од бројних особина је – прираслост тлу. Да би она стекла образац шире спектрализације, оживљене су године дјетињства, бујност флоре, а посебно озареност водом као најдарежнијим феноменом природе. Уз воду, важну саставницу пјесама чине свјетлост и небо, брдска узвисја, стазе, вјетрови, птице и друго.

Дијалектика нас учи да све из свега проистиче. Да није свјетлости, не бисмо могли да видимо „брбуке језерске воде“, ни „шум вјечне пјесме из камених водовода“. Иако постоји дистанца између времена када су настали утисци и када су они преточени у стих, поета је, служећи се ретроспективним досјетама и дојењем тих досјета, укида. Сјећано добија функцију осадашњења. Јер свијет и оно судбинско ја створени су једно за друго. Ђонових је разумио нераскидив преплет наведених феномена, издашно им подредивши своју лирску наравију. Не увијек са очекиваним учинком. И то смо дужни да респектујемо. Ако се запитамо зашто,

даћемо и за то разјасницу. Поезија у међуратном периоду била је једнообразна по форми и изразу, а Ђоновићева поезија представљала је одређени помак у смислу њеног осавремењивања.

Пјесникови стихови о води то могу да потврде. Ђоновић у стихове уводи слику нешто модерније структуре и звучности. Стихови су метрички слободније флукуације, а лексика је у доброј мјери прилагођена доживљајној оптици. Нећемо рећи да се на томе плану постигла „горња граница”. Понекад и сребро може бити замјена за злато!

Ваља поред чула вида, бар кад је ријеч о поезији, имати и чуло осјета. Ђоновић га је свакако имао. Међутим, за њега је око важније од осјета. А зна се да се само из душевног простора могу извући дубљи слојеви имагинације. У његовим пјесмама о води откривамо мноштвен приток детаља који су карактеристични за причани исказ. То слаби вокацијску пунину и сензибилитет. Има добрих тренутака када спољни и унутрашњи фактор теже истом сливу перспекције. Ја их третирам као двије косине флором застртог миљеа. Путем контраста најбоље се лирски сеизмографишу. Спазивши мост на Ђурђевића Тари, поета ће с усхитом да га пресретне: *Је ли тио над амбисом ијичји леи / између два иредена?* Неће, дакако, упитаност остати без одговора: *Ледди између облака и мене.*

Из навођења ових стихова јасно уочавамо да сједињавање маштеног и виђеног елемента доприноси симултанизацији доживљених утисака. Има и стихова резигнантног двојства, који су сличне конотативне поступлираности. И њих наводимо као успјеле лирске индикате, овдје маркиране призивом чуђења: *Доћосмо у ову самоћу ирезрелу од сйољећа, исйоод љуиша и шикара / шиио једва йознаше йрољећа.*

Истина, у Ђоновићевим стиховима преовлађују уздарја свјетлосних обриса. Свјетлост симболизује дјелину. И море је обргљено њоме. И јутрени изгријев. И језерски вал. Душа није могла да мимоиђе такве илуминантне ствари. При томе се не губи осјећање за муке. За поету су муке облик човјекове витализације. Уздигнућем над тврдинама живота, чији се филм одвија од раног дјетињства, Ђоновић указује на надмоћ воље над безвољом, дајући вољи чврсту доживљајну носивост.

Воља је индикатор који простире своје зраке ка спознаји егзистентних феномена. Највише оних који се у виду имагинарне спирале настањују у свијету догодбених ситуација. Са мишљу да им да одговарајућу лирску прожменост. Међутим, увијек нешто остане што ремети дифузност тога чина. То је обично тада када се на поетски валер надовезују упрошћене координате причања.

Као да се аутор плаши доживљајне кондензације, држећи се гесла да се квалитет пјесме остварује путем широких реторичких низова. Код примјене таквог поступка пјесма често остаје недовршена. Из простог разлога што наведеним чином гуши лирске флуиде. Умјесто добро успостављене корелације израза и предмета добијамо превише наглашену распјеваност!

Тако материји *воде* у Ђоновићевом пјесништву недостају сижејни пречници и метафоричка вишезначност. Пјесник се боље сналази у темама агоничког склопа него у онима које су у дослуху са призвуком оде. Уплив тога елемента видан је у апострофираним пјесмама, посебно у пјесми „Врело”, која на сликовит начин дочарава драму чежње за водом: *О, колико сам љубио, уморан и жедан / напљивао се над крошњи јасни њок / и са једној стуженој мишићи сисао твоју камену дојку...* Овдје се објект исказује у пуном интегритету. Рекли бисмо спонтано и живо.

У пјесмама о *води* као феномену, Ђоновић се дотиче теме дјетињства. Како да протумачимо то враћање дјетињству до као враћање невиности живота, доцније доживљеног као расјелину патње. У пјесмама такве усмјерености осјећамо страсну жудњу за катарзом, која би му вратила љепше изгледности свијета. Очекиване слике ведрине зацртане животне догодбениости. Због тога зближавање са природом треба схватити као врсту лијека. Вода у томе има привилегован третман. Сестра је жељној души. Таквом је сматра аутор „Камених почивала” и других пјесничких збирки које за примарни садржај имају „живот у избочинама”. Моделован у традицијском кључу.

Рећи ћемо да је обим ауторових дјела сразмјеран моћи његове пјесничке вокације. Његова валоризација, па и ова коју ја чиним, окренута је критичкој ријечи, коју одликује отвореност аналитичке процјене.

У значајнија пјесникова остварења увршћујем пјесме о *води*, иако у њима има подоста традицијског руха и недореченог надахнућа које се могло срећније моделовати. У пјесми *Одбљесци на језеру* поета путем лирских одсјаја портретише вјечност његовог праисконског мира и мргодног околиша.

У њих се стањују слике разнолике флоре и једва доступног висја. Преваходно у свијетлом тоналитету. За разлику од Милана Дединца који је овај амбијент, смјештен небу под облаке, акордирао искључиво кроз тамну, депримирајућу боју. Вјероватно је Дединац доживио овај крај у вријеме олујне ноћи, прикован за окно хотелске собе. Његова се вокација издиже изнад Ђоновићеве. Визија у њој представља главну креацијску осу, док у Ђоновићевој пјесми преовлађују описне слике и дешавања.

Најуспјелија пјесма у кругу пјесама о *води* је *Шум мора*. Свака је пјесма, ако је добра, откривање свијета. Слућење помаже томе откривању, вадећи унутрашње пориве на видјело. Могу то бити вали свјетлости или шум мора. Тај шум поета овако номинује: *од њега су дуновни, дубоки снови као морска гна*. Или: *Вал као дисерје / њо соби њлови, и на њејовој облини / слободној јуџира иверје*.

Треба умјети отворити душу за феномен *воде*. Нигдје као у њој нема струјности. Сама човјекова егзистенција, крвоток, мисао, жудња и друге опсјењујуће ствари отварају се искључиво посредством духа. Зависи од тога које ствараоцу највише леже. Ако је ријеч о жилавости егзистенције, о њеној унајмљености духу, њу ћемо наћи код Ђоновића. Не у оном обиму и мјери као у Зоговићевом стваралаштву. За ову прилику жилавост свијета и бића проматрам и тумачим кроз одабрани круг Ђоновићевих пјесама о води, гдје су уочљиве осцилације у њиховим вриједносним дометима. Моје је да их отворено апострофирам, користећи при том субјекатски манир.

Žarko ĐUROVIĆ

WATER AS A POETICAL REFLECTION

Summary

The author in this paper elaborates the motive of water as poetical reflection in the poetry of Janko Đonović. That eternal motive imposes to him in two-fold plane: first, as decorative attribute of the homeland, and the second, as motion phenomena which calls upon imagination to undertake a joint long distance journey.

Key words: *water, poet, poetry, light, childhood, lake, sea*